

Correctievoorschrift HAVO

2023

tijdvak 1

maatschappijwetenschappen

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 3.21, 3.24 en 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 3.21 t/m 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examiner en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*

Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

NB Bij veel vragen kent het correctievoorschrift twee onderdelen: 'een juist antwoord bevat' en 'voorbeeld van een juist antwoord'. Het 'een juist antwoord bevat' is bepalend voor de toekenning van scorepunten. Het 'voorbeeld van een juist antwoord' is volgens de examenmakers het meest voor de hand liggende antwoord. Als er sprake is van een vakinhoudelijk correcte toepassing van de criteria van 'een juist antwoord bevat', moeten aan antwoorden die afwijken van het voorbeeldantwoord scorepunten worden toegekend.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Wooncrisis

---

1 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- een redenering dat de socialistische/sociaaldemocratische stroming het best past bij de standpunten van de actievoerders, met een toepassing van een opvatting van deze stroming over de rol van de overheid 1
- een voorbeeld uit tekst 1 dat past bij de opvatting van de socialistische/sociaaldemocratische stroming over de rol van de overheid 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- De socialistische/sociaaldemocratische stroming past het best bij de standpunten van de actievoerders, omdat uit tekst 1 blijkt dat de actievoerders weinig vertrouwen in de vrije markt hebben om ongelijkheid op de woningmarkt te verminderen / vinden dat de vrije markt aan (meer) regels moet worden gebonden door de overheid. De overheid moet dus een grotere rol krijgen 1
- In tekst 1 staat namelijk dat de actievoerders grip op huur- en huizenprijzen willen / dat de actievoerders beleggers die huizen opkopen voor winst aan banden willen leggen (r. 18-21) / dat de landelijke overheid ervoor moet zorgen dat de markt onaantrekkelijker wordt voor grote (buitenlandse) beleggers (noot 1) 1

Vraag	Antwoord	Scores
2	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • het noemen van de fase invoer/input 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat het woonprotest te plaatsen is in de fase invoer/input, met een toepassing van een omschrijving van deze fase en informatie uit tekst 1 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • in de fase invoer/input 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Met het woonprotest brengen de deelnemers namelijk eisen/wensen betreffende het woonbeleid naar voren (r. 16-24) 	1
3	maximumscore 4	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • het noemen van sociaal kapitaal en informatie uit regel 39-56 van tekst 1 waaruit deze soort kapitaal blijkt 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een redenering dat sociaal kapitaal kan bijdragen aan de politieke participatie van hoogopgeleide jongeren, met een toepassing van een vorm van politieke participatie die past bij de informatie uit regel 39-56 van tekst 1 waaruit sociaal kapitaal blijkt 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • het noemen van cultureel kapitaal en informatie uit regel 39-56 van tekst 1 waaruit deze soort kapitaal blijkt 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een redenering dat cultureel kapitaal kan bijdragen aan de politieke participatie van hoogopgeleide jongeren, met een toepassing van een vorm van politieke participatie die past bij de informatie uit regel 39-56 van tekst 1 waaruit cultureel kapitaal blijkt 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • In tekst 1 staat dat de hoogopgeleide jongeren korte lijntjes naar de politiek hebben (r. 44-46). Hieruit blijkt dat zij over sociaal kapitaal beschikken 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Dit sociaal kapitaal / Deze korte lijntjes kunnen zij gebruiken om te lobbyen bij politici. Zodoende kan sociaal kapitaal bijdragen aan de politieke participatie van hoogopgeleide jongeren 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • In tekst 1 staat dat hoogopgeleide jongeren weten hoe ze hun frustratie moeten omzetten in de juiste taal (r. 46-48). Hieruit blijkt dat zij over cultureel kapitaal beschikken 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Dit cultureel kapitaal / Deze kennis over hoe zij hun eisen en wensen kenbaar kunnen maken, kunnen zij gebruiken om mee te doen aan protestacties. Zodoende kan cultureel kapitaal bijdragen aan de politieke participatie van hoogopgeleide jongeren 	1

Vraag	Antwoord	Scores
4	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat de jongeren in het tekstfragment zijn opgegroeid met het idee van een open samenleving, met een toepassing van het kenmerk van een open samenleving dat er mogelijkheden tot sociale mobiliteit zijn 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • informatie uit regel 39-56 van tekst 1 waaruit dit kenmerk van een open samenleving blijkt 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • De jongeren in het tekstfragment zijn opgegroeid met het idee van een open samenleving, omdat ze zijn opgegroeid met het idee dat ze tijdens hun leven kunnen stijgen op de maatschappelijke ladder / met het idee dat opleiding bepalend is voor je maatschappelijke positie / dat opleiding zorgt voor opwaartse sociale mobiliteit 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • In tekst 1 staat namelijk dat als je je best doet op school / als je gaat studeren, dat je 'stappen kunt zetten' en een koopwoning kunt krijgen (r. 51-54) 	1
5	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • informatie uit tekst 2 om de redenering te ondersteunen dat problemen op de woningmarkt kunnen bijdragen aan het tegenovergestelde van individualisering 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een redenering aan de hand van tekst 2 dat problemen op de woningmarkt kunnen bijdragen aan het tegenovergestelde van individualisering, met een toepassing van het kernconcept individualisering 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Uit tekst 2 blijkt dat door de problemen op de woningmarkt studenten bij hun ouders moeten blijven wonen en dus niet op zichzelf kunnen gaan wonen (r. 44-45; r. 49-52) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Hieruit blijkt dat studenten/jongeren langer afhankelijk blijven van hun ouders en in mindere mate dan eerst hun zelfstandigheid op het gebied van wonen kunnen vergroten. In de afhankelijkheid van de ouders en het later zelfstandig worden is het tegenovergestelde van individualisering te herkennen, omdat bij individualisering individuen juist in toenemende mate hun zelfstandigheid op verschillende gebieden kunnen vergroten en meer dan vroeger hun eigen leven kunnen inrichten en plannen. De problemen op de woningmarkt kunnen dus bijdragen aan het tegenovergestelde van individualisering 	1

Vraag	Antwoord	Scores
6	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • (de component) geringe toegang tot sociale grondrechten 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een voorbeeld van geringe toegang tot huisvesting/woonruimte uit tekst 2 als voorbeeld van de component geringe toegang tot sociale grondrechten 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • (De component) geringe toegang tot sociale grondrechten is te herkennen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Een voorbeeld van deze component is dat studenten/jongeren moeilijk een eigen kamer/woning kunnen vinden (r. 8-11; r. 19-20) 	1
7	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • de constatering dat uit figuur 1 blijkt dat de afgelopen jaren er een toenemend aantal internationale studenten in Nederland is gaan studeren (en dat de schatting is dat deze trend doorzet) en dat deze studenten een woning nodig hebben / dat er een toenemend aantal internationale studenten in Nederland gaat studeren en dat deze studenten een woning nodig hebben 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een redenering dat globalisering bijdraagt aan het toenemende tekort aan studentenwoningen, met een toepassing van het kernconcept globalisering 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Uit figuur 1 blijkt dat er een toenemend aantal internationale studenten in Nederland gaat studeren. Deze studenten hebben ook allemaal een woning nodig 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Uit het feit dat er een toenemend aantal internationale studenten in Nederland gaat studeren, blijkt dat er een uitbreiding en intensivering van contacten over grote afstand en landsgrenzen heen plaatsvindt. Globalisering is dus een ontwikkeling die bijdraagt aan het toenemende tekort aan studentenwoningen (ervan uitgaande dat er meer internationale studenten in Nederland gaan studeren dan Nederlandse studenten in het buitenland) 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

8 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- een hypothese over het tekort aan studentenwoningen die past bij de ontwikkeling in figuur 1 1
- het noemen van de afhankelijke en de onafhankelijke variabele in deze hypothese 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Hoe meer internationale studenten in Nederland studeren, des te groter het tekort aan studentenwoningen zal zijn 1
- afhankelijke variabele: de grootte van het tekort aan studentenwoningen; onafhankelijke variabele: het aantal internationale studenten dat in Nederland studeert 1

9 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- het noemen van een verandering (vanaf de jaren 80) in de samenstelling van huishoudens in Nederland, die mede de oorzaak kan zijn van het tekort aan woningen in Nederland 1
- een uitleg waarom deze verandering mede de oorzaak kan zijn van het tekort aan woningen in Nederland 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- De toename van eenpersoonshuishoudens kan mede de oorzaak zijn van het tekort aan woningen in Nederland 1
- Als steeds meer mensen in Nederland alleen een huishouden vormen, dan zijn er namelijk ook meer woningen nodig 1

Opgave 2 Jezelf mogen zijn en erbij horen op je werk

---

10 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- een uitleg wat het volgens tekst 3 betekent om niet jezelf te kunnen zijn op je werk, met een toepassing van het kernconcept identiteit 1
- informatie uit regel 1-33 van tekst 3 die de uitleg ondersteunt 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Als je een bepaalde eigenschap als kenmerkend voor jezelf beschouwt, en die niet overeenkomt met die van andere werknemers, dan kan het zijn dat je dit kenmerk op je werkplek niet kunt uitdragen en anderen niet kunt voorhouden. In dat geval kun je dus niet jezelf zijn 1
- Een voorbeeld hiervan is als je het gevoel hebt dat er geen ruimte is om het over je partner te hebben die misschien wel hetzelfde geslacht heeft (r. 18-21, r. 22-25) 1

Vraag	Antwoord	Scores
11	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat een redenering dat als werknemers niet authentiek kunnen zijn, dit kan leiden tot opting out, met:	
	<ul style="list-style-type: none"> • informatie uit r. 1-33 van tekst 3 en een toepassing van een kenmerk van een groep 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een toepassing van het begrip opting out 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • In tekst 3 staat dat je prima bij een groep kan horen, terwijl de groep zegt: 'je hoort erbij, maar alleen als je je aanpast.' (r. 8-11) Je kunt dan niet handelen in overeenstemming met je kernwaarden en normen (r. 6-8). Dat betekent dat je bepaalde waarden en normen niet kunt delen met collega's in die groep 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Dit kan tot gevolg hebben dat iemand niet meer bij een groep van werknemers wil horen. Het niet authentiek kunnen zijn, kan dan dus leiden tot opting out 	1
12	maximumscore 3	
	Een juist antwoord bevat:	
	a	
	<ul style="list-style-type: none"> • informatie uit regel 34-62 van tekst 3 waaruit een ongelijke verdeling van symbolische hulpbronnen blijkt 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat er sprake is van een ongelijke verdeling van symbolische hulpbronnen, met de naam en een toepassing van een voorbeeld van symbolische hulpbronnen 	1
	b	
	<ul style="list-style-type: none"> • een redenering hoe in een diverse organisatie een ongelijke verdeling van symbolische hulpbronnen kan worden tegengegaan, met informatie uit regel 34-62 van tekst 3 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	a	
	<ul style="list-style-type: none"> • In tekst 3 staat dat mensen die bijvoorbeeld een verleden met psychiatrie hebben door de maatschappij gestigmatiseerd worden (r.40-51) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Deze mensen hebben minder status en aanzien. Status en aanzien zijn symbolische hulpbronnen en een ongelijke verdeling hiervan is dus een soort sociale ongelijkheid 	1
	b	
	<ul style="list-style-type: none"> • Als in een diverse organisatie een cultuur gerealiseerd wordt waarin verschillen in bijvoorbeeld etniciteit er mogen zijn en waardevol worden gevonden (r. 53-57), dan zal er in zo'n organisatie op basis van deze verschillen geen ongelijke verdeling van status en aanzien tussen groepen mensen zijn 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

13 maximumscore 3

Een juist antwoord bevat een uitleg hoe door middel van socialisatie in een diverse organisatie het ontstaan van ongemak tussen werknemers kan worden tegengegaan, met:

- een toepassing van het kernconcept socialisatie 1
- een toepassing van het kernconcept cultuur 1
- een voorbeeld uit regel 34-82 van tekst 3 waarin cultuur te herkennen is 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Door in een diverse organisatie een inclusieve cultuur te realiseren, die door de werknemers wordt overgedragen en eigengemaakt, kan het ontstaan van ongemak tussen werknemers worden tegengegaan 1
- In een organisatie met een inclusieve cultuur heersen namelijk bepaalde normen en opvattingen over het omgaan met verschillen in de organisatie die de werknemers van de organisatie hebben verworven 1
- Een voorbeeld van een opvatting die in een inclusieve cultuur is verworven, is dat er ruimte is voor verschillen en dat er ruimte is om over die verschillen te praten (r. 74-76) en dat verschillen er mogen zijn en waardevol worden gevonden (r. 55-57) 1

14 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- een uitleg dat er in een organisatie met een inclusieve cultuur sprake is van een hoge mate van representativiteit, met een toepassing van het kernconcept representativiteit 1
- informatie uit regel 63-82 van tekst 3 om representativiteit te illustreren 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- In een inclusieve cultuur zullen (door betrokkenheid van alle werknemers) de standpunten en besluiten die mensen in een organisatie (in)nemen (relatief) goed overeenkomen met de standpunten van alle werknemers. Er is dan sprake van een hoge mate van representativiteit 1
- Zo staat in tekst 3 dat het voor een inclusieve cultuur belangrijk is om de stem te zoeken van degenen die ondervertegenwoordigd zijn, zodat elke werknemer kan meebeslissen over de gang van zaken in een organisatie (r. 77-82) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

15 maximumscore 3

Een juist antwoord bevat:

- het noemen van affectieve bindingen en een uitleg waaruit blijkt dat een organisatie met een inclusieve cultuur een positieve invloed kan hebben op de gevoelens van werknemers voor elkaar 1
- informatie uit regel 83-102 van tekst 3 waaruit affectieve bindingen blijken 1
- een uitleg dat een inclusieve cultuur invloed kan hebben op de sociale cohesie binnen een organisatie, met een toepassing van het kernconcept sociale cohesie 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Door een inclusieve cultuur in een organisatie kunnen werknemers meer het gevoel hebben bij de organisatie te willen horen. Er is dan sprake van affectieve bindingen 1
- Zo blijkt uit tekst 3 dat bij een organisatie met een inclusieve cultuur de meerderheid van de werknemers zich beter thuis voelt en meer betrokken is (r. 95-102) 1
- Als het aantal en de kwaliteit van deze (en andere) bindingen groot is, zal het gevoel een groep te zijn, lid te zijn van een gemeenschap (binnen de organisatie) en dus de sociale cohesie groot zijn 1

16 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- het noemen van de functie 'gedragsregulatie (van het individu)' 1
- een uitleg dat de maatregelen van de directie de functie 'gedragsregulatie (van het individu)' als doel hebben, met een toepassing van deze functie 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- De andere functie van socialisatie die de maatregelen van de directie als doel hebben, is de functie 'gedragsregulatie van het individu' 1
- De directie wil dat de werknemers ander gedrag ten opzichte van elkaar gaan vertonen, dat zij elkaar met respect behandelen. Als de werknemers dit gedrag internaliseren dan zal de respectvolle omgang tussen de werknemers in de organisatie voorspelbaar zijn en het samenwerken overzichtelijk zijn 1

Opgave 3 Windmolenprotest

17 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat een uitleg dat er sprake is van samenwerking tussen de Amsterdamse artsen, met:

- een toepassing van het vormen van relaties / afstemmen van handelen uit de omschrijving van het kernconcept samenwerking en informatie uit tekst 4 waaruit het vormen van relaties / afstemmen van handelen blijkt 1
- een toepassing van een gemeenschappelijk doel uit de omschrijving van het kernconcept samenwerking en informatie uit tekst 4 waaruit een gemeenschappelijk doel blijkt 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Uit tekst 4 blijkt dat de zes artsen uit Noord en IJburg / Amsterdam een eigen onderzoek hebben gedaan waarbij ze zich over het RIVM-onderzoek hebben gebogen (r. 9-11; r. 56-58). Door samen onderzoek te doen, hebben ze hun handelen op elkaar afgestemd 1
- Dit hebben ze gedaan met een gemeenschappelijk doel: als bezorgde buurtbewoners wilden ze onderzoeken of de conclusie van het RIVM-onderzoek, dat de gezondheidseffecten voor omwonenden binnen de perken blijven (r. 21-24), juist is voor de Amsterdamse situatie (omdat daar door de politiek veel gewicht aan wordt gehecht) (r. 51-60) 1

18 maximumscore 3

Een juist antwoord bevat een uitleg dat de Amsterdamse artsen macht willen uitoefenen, met:

- een toepassing van het inzetten van hulpbronnen uit de omschrijving van het kernconcept macht en informatie uit tekst 4 waaruit dit blijkt 1
- het noemen van cognitieve machtsbron(nen) en een voorbeeld daarvan uit tekst 4 1
- een toepassing van het bereiken van doelstellingen / het vergroten van handelingsmogelijkheden uit de omschrijving van het kernconcept macht en informatie uit tekst 4 waaruit dit blijkt 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Uit tekst 4 blijkt dat de Amsterdamse artsen hun medische achtergrond hebben ingezet bij de bestudering van het RIVM-onderzoek (r. 56-58) 1
- Medische kennis is een cognitieve machtsbron 1
- Zij hebben deze machtsbron ingezet met als doel de gemeenteraad te overtuigen geen windmolens te plannen dicht bij woningen tot de gezondheidseffecten beter zijn onderzocht (r. 15-20). Zij willen dus macht uitoefenen 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

19 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- een antwoord waaruit blijkt dat een informatiebron representatief is als de verstrekte informatie gebaseerd is op een zo volledig mogelijke weerspiegeling van het betreffende fenomeen of de groep waar het om gaat 1
- een uitleg dat de bezwaren van de Amsterdamse artsen zich richten op de representativiteit van het RIVM-onderzoek, met een toepassing van representativiteit van informatiebronnen en informatie uit regel 21-40 van tekst 4 waarin (een gebrek aan) representativiteit van informatiebronnen te herkennen is 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Een informatiebron is representatief als de verstrekte informatie gebaseerd is op een zo volledig mogelijke weerspiegeling van het betreffende fenomeen of de groep waar het om gaat 1
- Uit de bezwaren van de Amsterdamse artsen komt naar voren dat het RIVM-rapport volgens hen gebaseerd is op onderzoeken die gaan over lagere windmolens (r. 24-27; r. 31-36) / over dunbevolkt gebied en met een grotere afstand tot woningen dan in de Amsterdamse plannen (r. 36-40). De informatie die door het RIVM verstrekt is, is volgens de artsen dus niet gebaseerd op een zo volledig mogelijke afspiegeling van het fenomeen (gezondheidseffecten van) windmolens, waardoor deze informatie volgens hen niet representatief is voor de kwestie van de windmolens in Amsterdam 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

20 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- een toepassing van de barrière ‘toekennen van een hoge prioriteit aan een probleem’ / ‘afwegen van wensen of behoeften’ als de barrière die als laatste genomen is en informatie uit de inleiding van de vraag 1
- een toepassing van de barrière ‘beslissen over (een beleidsmatige oplossing van) het probleem’ als eerstvolgende barrière die nog niet helemaal genomen is en informatie uit de inleiding van de vraag 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- De barrière die als laatste genomen is, is het toekennen van een hoge prioriteit aan het (vinden van mogelijke) plaatsen van windmolens. Uit de inleiding blijkt namelijk dat het onderwerp op de politieke agenda staat en dat de gemeente bezig is met het bepalen van de (mogelijke) plekken voor windmolens 1
- De eerstvolgende barrière die nog niet helemaal genomen is, is het beslissen over de (definitieve) plaatsen waar de windmolens zullen komen. Uit de inleiding blijkt namelijk dat de voorkeursgebieden waar mogelijk windmolens kunnen komen weliswaar zijn aangepast, maar dat de besluitvorming waar de windmolens definitief zullen komen nog niet is afgerond 1

21 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- informatie uit tekst 5 waarin het kernconcept representatie te herkennen is 1
- een redenering dat in tekst 5 het kernconcept representatie te herkennen is, met een toepassing van het kernconcept representatie 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Uit tekst 5 blijkt dat de actiegroep Windalarm die in IJburg is ontstaan, ondanks dat de windmolens voor de kade van IJburg geschrapt zijn, doorgaat met de strijd tegen windmolens in de buurt van woningen, ook in de minder weerbare wijken zoals bij Amsterdam-Noord, Zuidoost en Geuzenveld-Slotermeer (r. 10-18). Hierin is het kernconcept representatie te herkennen 1
- want de actiegroep Windalarm zal dan (de bewoners van) deze wijken (gaan) vertegenwoordigen en mede namens (de bewoners van) deze wijken de strijd tegen windmolens (in de buurt van woningen) aangaan. De actiegroep Windalarm zal dan dus ook de bewoners van wijken bij onder andere Amsterdam-Noord gaan representeren 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

22 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- informatie uit regel 19-57 van tekst 5 waarin het kernconcept sociale ongelijkheid te herkennen is 1
- een uitleg dat uit deze uitspraken van de bewoners blijkt dat de bewoners sociale ongelijkheid ervaren 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Uit de uitspraken van de bewoners uit regel 19-57 komt naar voren dat zij vinden dat er niet naar de bewoners van Noord wordt geluisterd (r. 32-33), maar wel naar de bewoners van IJburg, die hard schreeuwen en yup zijn / dat de bewoners uit het yuppengebied IJburg de mogelijkheid hebben om van zich te laten horen, terwijl de arme wijken van Noord van niets weten (r. 35-39) / dat de bewoners van Noord blijkbaar voor spek en bonen meedoen omdat de gemeente niet naar ze luistert (r. 54-57) 1
- Uit deze uitspraken blijkt dat de bewoners sociale ongelijkheid ervaren, omdat er vanuit wordt gegaan dat verschillen in het niet-aangeboren kenmerk woongebied/inkomen consequenties hebben voor de maatschappelijke positie van de bewoners van Noord en IJburg en leiden tot een ongelijke behandeling, omdat er wel naar de bewoners uit het yuppengebied IJburg wordt geluisterd en niet naar de bewoners van Noord 1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Cito gebruikt deze gegevens voor de analyse van de examens. Om de gegevens voor dit doel met Cito uit te wisselen dient u ze uiterlijk op 1 juni te accorderen.

Ook na 1 juni kunt u nog tot en met 13 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in de hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

tweede tijdvak

Ook in het tweede tijdvak wordt de normering mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Wissel te zijner tijd ook voor al uw tweede-tijdvak-kandidaten de scores uit met Cito via Wolf. Dit geldt **niet** voor de aangewezen vakken.

6 Bronvermeldingen

- tekst 1   Eerste breed gedragen woonprotest sinds de jaren 80. (2021, 10 september). NRC. Geraadpleegd op <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/09/10/eerste-breed-gedragen-woonprotest-sinds-de-jaren-80-a4057953>
- tekst 2   Ook studenten protesteren tegen woningnood: 'Beleid kan zo niet langer'. (2021, 29 oktober). Voxweb. Geraadpleegd op: <https://www.voxweb.nl/nieuws/ook-studenten-protesteren-tegen-woningnood-beleid-kan-zo-niet-langer>
- figuur 1   ABF Research. (2021). Geraadpleegd op <https://www.kences.nl/publicaties/landelijke-monitor-studentenhuisvesting-2021/>
- tekst 3   Onur Şahin: "Het is oké om vragen te stellen. Maar wel met de bedoeling om echt iets te leren". (2019, 26 juli). Nieuw Wij. Geraadpleegd op <https://www.nieuwwij.nl/interview/onur-sahin-het-is-oke-om-vragen-te-stellen-maar-wel-met-de-bedoeling-om-echt-iets-te-leren/>
- tekst 4   Artsen uit Noord en IJburg: windmolens dicht bij woongebied wel degelijk riskant. (2021, 30 maart). Het Parool. Geraadpleegd op <https://www.parool.nl/amsterdam/artsen-uit-noord-en-ijburg-windmolens-dicht-bij-woongebied-wel-degelijk-riskant~b2f95b17/>
- tekst 5   Tegenstanders windmolens teleurgesteld ondanks schrappen plannen bij IJburg. (2021, 11 maart). Het Parool. Geraadpleegd op <https://www.parool.nl/amsterdam/tegenstanders-windmolens-teleurgesteld-ondanks-schrappen-plannen-bij-ijburg~b543523a/>

maatschappijwetenschappen havo

Centraal examen havo

Tijdvak 1

Correctievoorschrift

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor havo,

Bij het centraal examen maatschappijwetenschappen havo:

Op **pagina 6** bij **vraag 3** moet worden toegevoegd:

Opmerking

Het vierde scorepunt moet worden toegekend wanneer het derde scorepunt is toegekend voor 'het noemen van cultureel kapitaal en informatie uit regel 39-56 van de tekst 1 waaruit cultureel kapitaal blijkt', zoals vermeld in het correctievoorschrift onder 'een juist antwoord bevat'.

Toelichting:

De kandidaten kunnen 'verschillende vormen van politieke participatie' gelezen hebben als electorale en niet-electorale politieke participatie. In dat geval kunnen de kandidaten het vierde scorepunt niet behalen doordat zij cultureel kapitaal proberen te koppelen aan electorale politieke participatie.

NB

- a. Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe in zowel de eigen toegekende scores als in de door de eerste corrector toegekende scores en meldt deze wijziging aan de eerste corrector. De tweede corrector vermeldt daarbij dat deze late wijziging een gevolg is van de aanvulling door het CvTE.
- b. Als eerste en tweede corrector al overeenstemming hebben bereikt over de scores van de kandidaten, past de eerste corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe en meldt de hierdoor ontstane wijziging in de scores aan de tweede corrector. De eerste corrector vermeldt daarbij dat deze late wijziging een gevolg is van de aanvulling door het CvTE.

Het CvTE is zich ervan bewust dat dit leidt tot enkele aanvullende handelingen van administratieve aard. Deze extra werkzaamheden zijn in het belang van een goede beoordeling van de kandidaten.

Ik verzoek u dit bericht door te geven aan de correctoren maatschappijwetenschappen havo.

Namens het College voor Toetsen en Examens,

drs. J.H. van der Vegt,
voorzitter